

2 -ωμα: ένα προβληματικό τέρμα στη νέα ελληνική¹

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το τέρμα *-ωμα* είναι αμφίσημο, αφού μπορεί να αφορά 1) μεταρρηματικά ουσιαστικά με το επίθημα *-μα*, που δηλώνουν 'ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας', 2) όρους της ιατρικής με το επίθημα *-ωμα* 'όγκος', 3) όρους της βοτανικής και ζωολογίας με το επίθημα *-ωμα* 'σύνολο' και 4) όρους με το επίθημα *-ωμα* 'σύνολο' της γονιδιωματικής, όρου του οποίου το β' συστατικό κατονομάζει τον ιδιαίτερα δυναμικό κλάδο της ωματικής τεχνολογίας. Η έννοια της περιληπτικότητας συνιστά τον κοινό σημασιακό πυρήνα στα τρία *-ωμα*. Απαιτείται να γραφεί η γραμματική της επιστημονικής νέας ελληνικής.

-ωμα 'oma': a problematic ending in Modern Greek

ABSTRACT

The ending *-oma* is ambiguous, as it can be part of 1) deverbal nouns with suffix *-ma* denoting 'act or result of act', 2) medical terms with suffix *-oma* 'malignant tumour', 3) botanical and zoological terms with suffix *-oma* 'set', and 4) terms with suffix *-oma* 'the total genetic material' in genomics whose second constituent *-omics* forms the new dynamic branch of omics technology. The concept of collectivity constitutes the common semantic core of suffixes *-oma*. The grammar of scientific sublanguage of Modern Greek has to be written.

0 Εισαγωγή

Στο *Αντίστροφο Λεξικό της νέας ελληνικής* [1] καταγράφονται 1117 λήμματα σε *-ωμα*.² Ωστόσο η προσεκτική παρατήρησή τους και ιδίως η συνεξέταση της μορφής και της

¹ Ευχαριστώ τον Πρόεδρο της ΕΛΕΤΟ Κώστα Βαλεοντή για τη βιβλιογραφία και τις πληροφορίες που είχε την καλοσύνη να μου στείλει.

² Βέβαια περιορισμένος αριθμός από τα λήμματα αυτά δεν αναλύεται συγχρονικά με καμία από τις τέσσερις δυνατότητες που περιγράφονται στο κείμενο αυτό, π.χ. *χώμα* και τα σύνθετά του λ.χ. *καστανόχωμα*, *κοκκινόχωμα*. Διαχρονικά [2] όμως και το ΑΕ *χώμα* είναι ρηματικό παράγωγο με το επίθημα *-μα*: *χώ(ννυμι)* → *χώμα*. Επίσης το ΝΕ *κώμα* δεν αναλύεται συγχρονικά, ενώ διαχρονικά είναι παράγωγο με το επίθημα *-μα* από τη ρηματική βάση *κοι-/κει-* (*κοιμώμαι*, *κείμαι*).

σημασίας τους μας οδηγεί στη σκέψη ότι μορφολογικά τα παράγωγα αυτά ουσιαστικά είναι προϊόντα εφαρμογής διαφορετικών Κανόνων Κατασκευής Λεξημάτων (στο εξής ΚΚΛ), π.χ. *στέγνωμα, φύλλωμα, μελάνωμα, γονιδίωμα*: τέσσερις λέξεις με εσωτερική δομή που διαθέτουν το ίδιο τέρμα *-ωμα*, ενώ η καθεμιά μορφολογικά αναλύεται διαφορετικά από τις άλλες.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα παραθέσουμε τις πληροφορίες που αντλήσαμε από γραμματικές και λεξικά της νέας ελληνικής (στο εξής ΝΕ), στο δεύτερο θα καταθέσουμε την πρότασή μας, που αφορά τη μορφολογική ανάλυση των λεξικών μονάδων σε *-ωμα*, και στο τρίτο θα προχωρήσουμε σε προτάσεις για τη γραμματική περιγραφή της ΝΕ.

1 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Στη *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)* [3] αναφέρεται (§ 264, 4) μόνο η περίπτωση παραγωγής μεταρρηματικών ουδέτερων ουσιαστικών με το επίθημα *-μα*, τα οποία σημαίνουν την ενέργεια ή το αποτέλεσμα της ενέργειας, π.χ. α) ενέργεια: *κλάδεμα, χιάδεμα, ψάρεμα*, β) αποτέλεσμα ενέργειας: *ίδρυμα, μήνυμα, κλάμα*, γ) ενέργεια ή αποτέλεσμα της ενέργειας ανάλογα με τα συμφραζόμενα: *άκουσμα, άνοιγμα, κέντημα*, λ.χ. *μ' αρέσει το κέντημα 'ενέργεια' – χειροποίητο κέντημα 'αποτέλεσμα'*. Το ίδιο και η *Νεοελληνική γραμματική* [4] αναφέρει (1994: 663-665) μόνο το επίθημα *-μα* με αξιόλογη πραγμάτευση μορφολογικών φαινομένων από διαχρονική σκοπιά. Στη *Γραμματική της νέας ελληνικής – Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή* [5] επίσης αναφέρεται (1996: 85, 2005 : 87) μόνο το επίθημα *-μα*, με την πληροφορία ότι χρησιμοποιείται στην παραγωγή ονομάτων που δηλώνουν ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας, π.χ. *ζέσταμα, βοήθημα, τελείωμα*. Σε πολλές άλλες γραμματικές της ΝΕ ελλήνων ή αλλοδαπών συγγραφέων που εξετάστηκαν δεν εντοπίστηκαν πληροφορίες πέρα από αυτές που ήδη αναφέρθηκαν.

Το *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής* [6] περιέχει δύο λήμματα με την ιδιότητα του επιθήματος: α) *-μα*, που παράγει μεταρρηματικά ουδέτερα ουσιαστικά που δηλώνουν την ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρήματος, π.χ. *διάβασμα, βίδωμα, διόρθωμα*, β) *-ωμα*, που παράγει στην ιατρική ορολογία μετονοματικά ουδέτερα ουσιαστικά που δηλώνουν παθολογική κατάσταση σχετική με αυτό που συνεπάγεται η πρωτότυπη λέξη ή στο σημείο που εκφράζει η πρωτότυπη λέξη, π.χ. *λίπωμα, σάρκωμα - αδένωμα, λέμφωμα*. Στο ετυμολογικό μέρος αναφέρεται ότι είναι λόγιας προέλευσης και προέρχεται από το επίθημα της αρχαίας ελληνικής (στο εξής ΑΕ) *-ωμα*, π.χ. ΑΕ *καρκίν-ωνα*, το οποίο προέρχεται από το επίθημα *-μα* εφαρμοζόμενο σε ρήματα σε *-ώω*, λ.χ. ΑΕ *δικαί-ω-μα* και συνδέεται με το διεθνισμό *-ομα* < λατιν. *-ομα* < ΑΕ *-ωμα*, π.χ. *λίπ-ωμα* < νεολατιν. *lipoma* < ΑΕ *λίπ(ος)* + *-ωμα*.

Στο *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας* [7]³ περιλαμβάνεται μόνο το λ. *-ωμα* που χαρακτηρίζεται ως παραγωγικό επίθημα με δύο χρήσεις:⁴ α) για παραγωγή μεταρρηματικών ουδέτερων ουσιαστικών από ρήματα σε *-ώνω*, που δηλώνουν την ενέργεια ή το αποτέλεσμα της ενέργειας του ρήματος, π.χ. *καρφώνω – κάρφωμα, οργώνω – όργωμα*, β) για παραγωγή ιατρικών όρων που δηλώνουν παθολογική κατάσταση ή σημείο που πάσχει, π.χ. *λίπωμα, σάρκωμα, αδένωμα, λέμφωμα*. Στο ετυμολογικό μέρος αναφέρεται ότι είναι επίθημα της ΑΕ και της ΝΕ, που προέρχεται από επαύξηση *-ω-* σε επίθημα *-μα* εφαρμοζόμενο σε ρήματα σε *-όω*, λ.χ. ΑΕ *άξιω – άξι-ω-μα, πληρώ – πλήρ-ω-μα* και ότι απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξένους όρους, λ.χ. αγγλ. *sarc-oma*. Στο *Ετυμολογικό Λεξικό της νέας ελληνική γλώσσας – Ιστορία των λέξεων* [8] το *-ωμα* χαρακτηρίζεται παραγωγικό τέρμα, δηλ. αποτελείται από επίθημα και κατάληξη/κλιτικό μόρφημα, και επιπλέον σε σχέση με το προηγούμενο λεξικό διευκρινίζεται ότι απαντά σε ιατρικούς όρους ήδη από την αρχαιότητα, π.χ. ΑΕ *καρκίν-ωμα*, ελληνιστικό *σάρκ-ωμα*, που μέσω του λατιν. *-oma* πέρασε σε σύγχρονους επιστημονικούς όρους, π.χ. αγγλ. *melan-oma, lip-oma*. Ωστόσο δεν αναλύεται συνολικά η σημασιακή συνεισφορά του *-ωμα*, αφού τα παραδείγματα που παρατίθενται φαίνεται να ανήκουν σε τρεις σημασιακές ομάδες που αναφέρονται σε: α) ενέργεια ή αποτέλεσμα της ενέργειας, π.χ. *δικαίωμα*, β) σύνολο, π.χ. *φύλλωμα*, γ) ιατρικούς όρους, π.χ. *σάρκωμα*.

2 Μορφολογική ανάλυση των λεξικών μονάδων σε *-ωμα*

Σύμφωνα με τις έως τώρα περιγραφές η ΝΕ διαθέτει α) το επίθημα *-μα*, που κατασκευάζει μεταρρηματικά ουδέτερα ουσιαστικά που δηλώνουν την ενέργεια ή το αποτέλεσμα της ενέργειας της ρηματικής βάσης, β) το επιστημονικό επίθημα στην ορολογία της ιατρικής *-ωμα*, που κατασκευάζει μετονοματικά ουδέτερα ουσιαστικά που δηλώνουν παθολογικές καταστάσεις.

2.1 Επίθημα *-μα*. Συνεπώς είναι διαπιστωμένο ότι η ΝΕ διαθέτει τον εξής ΚΚΛ: $[[X]_P (-μα)_{\text{επίθημα}}]_O$ π.χ. *κλαδεύω → κλάδεμα, τελιώνω → τελείωμα*, για την κατασκευή μεταρρηματικών ουδέτερων ουσιαστικών που δηλώνουν την ενέργεια ή το αποτέλεσμα της ενέργειας.⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι, αν το ρήμα-βάση λήγει σε *-ώνω*, τότε το παράγωγο ουσιαστικό λήγει σε *-ωμα*, αυξάνοντας την αμφισημία του τέρματος *-ωμα*. Αυτός ο ΚΚΛ ισχύει επίσης και στην ΑΕ, π.χ. *πληρώ – πλήρ-ω-μα, τραχώμαι 'γίνομαι τραχύς' → τράχ-ω-*

³ Το *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας* στην α' έκδοση (1998) δεν περιέχει λ. *-μα* ή *-ωμα*.

⁴ Θεωρούμε ότι θα ήταν καλό σε μια συγχρονική περιγραφή της ΝΕ να μην συμπεριληφθούν στο ίδιο λήμμα οι δύο περιπτώσεις, δηλ. προτείνουμε ένα λήμμα *-μα* (*-εμα, -ωμα* κτλ.) και ένα λήμμα *-ωμα* (ιατρική ορολογία).

⁵ Στο *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής* [7] στο ετυμολογικό τμήμα του λ. *-μα* επισημαίνεται ότι στην ΑΕ δήλωνε συνήθως το αποτέλεσμα της ρηματικής ενέργειας, ενώ στη ΝΕ δηλώνει συχνά την ίδια την ενέργεια όπως και το επίθημα *-ση*.

μα (Γαληνός).

2.2 Επίθημα *-ωμα* στην ιατρική ορολογία. Σύμφωνα με το *ΛΚΝ* και το *ΛΝΕ* η *ΝΕ* διαθέτει και τον εξής ΚΚΛ: $[[X]_O (-ωμα)_{επίθημα}]_O$ π.χ. *αδένας* → *αδένωμα*, *αίμα(τ)* → *αιμάτωμα*, *λέμφος* → *λέμφωμα*. Ωστόσο σύμφωνα με τη βιβλιογραφία [9] το επίθημα *-ωμα* σχηματίστηκε στην *ΑΕ* με επανανάληψη του συνοπτικού αλλομόρφου *-ω* του μετονομαστικού ρηματικού επιθήματος *-όω* ως τμήματος του μεταρρηματικού ονομαστικού επιθήματος *-μα* που ακολουθούσε, δηλ. με αλλαγή των δομικών ορίων σε μια διφυή μορφολογική δομή, λ.χ. *στέφαν(ος)* → *στεφαν(όω)* → *στεφάν-ω-μα*, αλλά *σκύφ(ος)* → *σκύφ-ωμα*, και εφαρμόζεται σε βάση που είναι είτε επίθετο είτε ουσιαστικό, π.χ. *μελαν(ός)* → *μελάν-ωμα* - *καρκίν(ος)* → *καρκίν-ωμα*. Συνεπώς ο ΚΚΛ επαναδιατυπώνεται ως εξής: $[[X]_{O/E} (-ωμα)_{επίθημα}]_O$. Στη *ΝΕ* το *-ωμα* είναι επιστημονικό επίθημα, δηλ. μετέχει στην κατασκευή όρων της ιατρικής που δηλώνουν παθολογική κατάσταση, και μεταφέρθηκε κατά περίπτωση είτε απευθείας από την *ΑΕ* π.χ. *καρκίν-ωμα*, *σάρκ-ω-μα*,⁶ *αθήρ-ωμα*, είτε ως δάνειο από αναγνώριση [10, 11] από ευρωπαϊκές γλώσσες όπου δημιουργήθηκε, π.χ. αγγλ. adenoma, γαλλ. adénome > *ΝΕ* *αδένωμα*, είτε σπανιότερα ως μεταφραστικό δάνειο, π.χ. αγγλ. fibroma, γαλλ. fibrome > *ΝΕ* *ίνωμα*. Το επίθημα *-ωμα* εφαρμόζεται σε ονομαστική βάση (επίθετο ή ουσιαστικό): α) επίθετο, που συνήθως αποτελεί χρωματικό όρο, π.χ. *μελαν(ός)Ε* → *μελάνωμα*, *γλαυκ(ός)* → *γλαύκωμα*, β) ουσιαστικό που το αντικείμενο αναφοράς του (στο εξής *ΑΑ*) έχει χαρακτηριστικό χρώμα, σχήμα, μέγεθος, σύσταση, π.χ. *κόνδυλ(ος)* → *κονδύλ-ωμα*, *λίπ(ος)* → *λίπωμα*, γ) ουσιαστικό που το *ΑΑ* του δηλώνει μέρος του σώματος όπου εκδηλώνεται η παθολογική κατάσταση, π.χ. *αδέν(ας)* → *αδένωμα*, *οστ(ό)* → *οστέωμα*, δ) ουσιαστικό που το *ΑΑ* του δηλώνει ασθένεια, π.χ. *γάγγραιν(α)* → *γαγγραινώμα*, *καρκίν(ος)* → *καρκίνωμα*. Επειδή είναι επιστημονικό επίθημα, έχει [+λόγιο] χαρακτήρα και για το λόγο αυτό επιλέγει βάσεις με όμοιο χαρακτήρα, π.χ. *οστέ-ωμα* αλλά **κοκάλ-ωμα*.

2.3 Επίθημα *-ωμα* στην ορολογία της βοτανικής και της ζωολογίας. Ας πάρουμε τώρα ως παράδειγμα τη λ. *φύλλωμα*. Ετυμολογικά [12] η λ. *φύλλωμα* εμφανίζεται την ελληνιστική εποχή ως παράγωγο με το επίθημα *-μα* του ρ. *φυλλώω* 'ντύνω με φύλλα'. Όμως με βάση τη σημασία διαπιστώνουμε ότι στη *ΝΕ* λ. *φύλλωμα* έχει συντελεστεί επανανάληψη, δηλ. μετακίνηση των ορίων των μορφημάτων και αλλαγή του ΚΚΛ. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στην ελληνιστική εποχή η λ. *φύλλωμα* είναι προϊόν του προαναφερθέντα ΚΚΛ $[[X]_P (-μα)_{επίθημα}]_O$, για τη *ΝΕ* ισχύει ο εξής ΚΚΛ: $[[X]_O (-ωμα)_{επίθημα}]_O$. Ποια η σημασία αυτού του *-ωμα*; Το επίθημα αυτό χρησιμεύει στο να κατασκευάζει ουσιαστικά από ουσιαστικό βάση (στο εξής *Οβ*) που σημαίνουν το σύνολο του *ΑΑ* του *Οβ*: *φύλλωμα* 'το σύνολο των φύλλων φυτού, δέντρου', *τραχέωμα* 'το σύνολο του υδραγωγού συστήματος σε ένα φυτό, που αποτελείται από τις τραχείες και τα τραχεοειδή'. Άλλα παραδείγματα: *πτέρωμα/φτέρωμα*, *ππίλωμα* 'τα

⁶ Μέσω της λατινικής και των ευρωπαϊκών γλωσσών, π.χ. *ΑΕ* *σάρκωμα* > λατ. sarcoma > αγγλ. sarcoma, γαλλ. sarcome.

πούπουλα που αποτελούν το φτέρωμα του πτηνού' [6], *τρίχωμα* 'το σύνολο των τριχών που καλύπτουν το σώμα των ζώων και ορισμένα τμήματα του ανθρώπινου σώματος εκτός από το κεφάλι και το πρόσωπο' [6]. Σημειώνεται ότι τα ουσιαστικά που δηλώνουν σύνολα οντοτήτων ή αντικειμένων ονομάζονται περιληπτικά [3, 5]. Η περιληπτική σημασία υπήρχε στην ΑΕ; Κατά το Liddell & Scott [12] η ΑΕ λ. *ρίζωμα* < *ρίζω* σημαίνει 'το σύνολο των ριζών ενός δέντρου'⁷. Συνεπώς η σημασία αυτή εντοπίζεται ήδη στην ΑΕ λ. *ρίζωμα*.⁸ Πώς όμως έγινε το πέρασμα από τη σημασία 'ενέργεια ή αποτέλεσμα της ενέργειας του ρήματος' στη σημασία 'σύνολο'; Προτείνουμε την εξής διαδικασία σημασιακής μεταβολής με αλυσιδωτές μετωνυμίες: η αρχική αφηρημένη σημασία *ρίζω(νω)* → *ρίζωμα* 'ενέργεια του ριζώνω'⁹ μεταβάλλεται σε πιο συγκεκριμένη 'αποτέλεσμα της ενέργειας', η νέα σημασία μεταβάλλεται στη συγκεκριμένη περιληπτική σημασία 'σύνολο ριζών', που συνιστά το μέσο με το οποίο υλοποιούνται η ενέργεια και το αποτέλεσμα που δηλώνει το ρήμα, και τέλος δημιουργείται από την περιληπτική σημασία η νεότερη εξειδικευμένη σημασία 'υπόγειος βλαστός με ρίζες μέσω του οποίου ριζώνουν και πολλαπλασιάζονται ορισμένα πολυετή φυτά' [6], σημασία που μάλλον αποτέλεσε αντικείμενο δανεισμού της ΝΕ από ευρωπαϊκές γλώσσες στην ορολογία της βοτανικής, λ.χ. από την αγγλική [13] ή τη γαλλική [14], όπου (και στις δύο γλώσσες) από το 19^ο αι. *rhizome* σημαίνει 'υπόγειος βλαστός που έρπει, που βγάζει ρίζες στο κάτω μέρος και με τον οποίο πολλαπλασιάζονται ορισμένα πολυετή φυτά, λ.χ. η ίρις'. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τύπος *ρίζωμα* διατηρεί όλες τις σημασίες αυτές και στη ΝΕ [6, 7]. Η αμφισημία αίρεται από τα συμφραζόμενα ή/και την κατάσταση επικοινωνίας. Η σειρά με την οποία σε μια λ.μ. δημιουργούνται έννοιες ώστε να γίνει πολύσημη αποκαλύπτει τις σχέσεις ανάμεσα στις εμπλεκόμενες έννοιες ως προς την κατεύθυνση των αλλαγών. Τα τέσσερα αυτά στάδια σημασιακής αλλαγής δεν υλοποιούνται πια συγχρονικά: λ.χ. *φύλλο* → *φύλλωμα*, *τρίχ(α)* → *τρίχωμα*.

Παρατηρούμε ότι το ΑΑ του Οβ φυσιολογικά φυτρώνει σε μεγάλη ποσότητα, έτσι που για μεγαλύτερη σημασιακή συνέπεια θα μπορούσε αυτό να απεικονιστεί στον πληθυντικό αριθμό, π.χ. *πτερά* → *πτέρωμα*.¹⁰ Το ΑΑ του παράγωγου περιληπτικού ουσιαστικού δηλώνει διακριτή οντότητα (λ.χ. τα φυλλάματα των δέντρων) και το αντιλαμβανόμαστε ως ένα σύνολο που αποτελείται εγγενώς από μια τάξη (την τάξη των φύλλων), από υψηλό αριθμό ΑΑ του Οβ (φύλλα), που είναι μεν διακριτά και αριθμητά, αλλά συνεμφανίζονται με

⁷ Θεόφραστος 4^{ος}/3^{ος} αι. π.Χ. στο *Περί Φυτών Αιτιών*.

⁸ ΑΕ *πτέρωμα* 'σύνολο φτερών' στον Αισχύλο.

⁹ Γενικά τα μεταρηματικά ουσιαστικά που δηλώνουν ενέργεια είναι πολύσημα με σημασίες που παράγονται από την πρώτη την οποία επιτρέπουν οι σχέσεις του ρήματος με τα ορίσματά του αλλά και ο εξωγλωσσικός κόσμος, π.χ. ΑΕ *πόλις* → *πολίζω* → *πόλισμα* (περιληπτική σημασία).

¹⁰ Για ανάλογη πρόταση για το επίθημα της γαλλικής -age που κατασκευάζει μετονοματικά ουσιαστικά βλ. [15].

τρόπο φυσιολογικό, αφού το φύλλωμα καλύπτει όλο το δέντρο (εκτός από τον κορμό του), το τρίχωμα καλύπτει όλο το σώμα ενός ζώου, το πτέρωμα όλο το σώμα ενός πτηνού.¹¹ Τη χαμηλή παραγωγικότητα του επιθήματος αυτού την αποδίδουμε στις ειδικές συνθήκες που απαιτούνται στον εξωγλωσσικό κόσμο για την κατασκευή περιληπτικών ουσιαστικών με μορφολογικά μέσα, λ.χ. με επίθημα.¹²

2.4 Επίθημα *-ωμα* στη γονιδιωματική. Αν η *γενετική* (Genetics) είναι η επιστήμη που ασχολείται με τα *γονίδια* (gene), η επιστήμη που ασχολείται με το *γονιδίωμα* (genome)¹³ ονομάζεται Genomics και έχει αποδοθεί ως *γονιδιωματική* και *γενωμική*.¹⁴ Η λ. *γονιδίωμα* (genome) [17] είναι σύμμιγμα (blend), ένα είδος συντομευμένου συνθέτου από τα ουσιαστικά *γονίδι(ο)* και (*χρωμόσ*)*ωμο* – (gene + chromosome). Ωστόσο παρατηρούμε ότι το σύμμιγμα δεν έχει τη μορφή *γονιδίωμο αλλά *γονιδίωμα*. Όμως στη νεότερη ηλεκτρονική έκδοσή του το ίδιο λεξικό προτείνει ότι το αγγλ. genome < gene n.2 + -ome < γερμ. Genom. Άλλωστε, αν *γονιδίωμα* σημαίνει το σύνολο των γονιδίων,¹⁵ γιατί να μην υποθέσουμε ότι ο όρος παράγεται όπως και το *φύλλωμα*, δηλ. μετουσιαστικό παράγωγο με το επίθημα *-ωμα* με περιληπτική σημασία;¹⁶ Παρ' όλα αυτά, όποιο σχήμα κι αν ακολούθησε η κατασκευή του όρου *γονιδίωμα*, αξίζει να σημειωθεί ότι ο όρος αυτός αποτελεί τον πυρήνα γύρω από τον οποίο δημιουργείται ένας κλάδος πολύ δυναμικός και νεολογιογόνος [18] σε επίπεδο κατασκευής όρων, η *ωματική* (ή *ωμική*) *τεχνολογία*¹⁷ (omics technology). Ο όρος

¹¹ Ωστόσο παρατηρείται δυσκολία τα ουσιαστικά *τρίχωμα* και *πτέρωμα* να χρησιμοποιηθούν στον πληθυντικό.

¹² Συνήθως τα περιληπτικά κατασκευάζονται με λεξικά μέσα, π.χ. *κοπάδι, κόσμος, ομάδα, στρατός, σερβίτσιο*.

¹³ Genom(e): 1. The total genetic content contained in a haploid set of chromosomes in eukaryotes, in a single chromosome in bacteria, or in the DNA or RNA of viruses. 2. An organism's genetic material. Προέρχεται από το gen(e) + -ome [16].

¹⁴ Θεωρούμε καλύτερο λόγω διαφάνειας τον όρο *Γονιδιωματική*, γιατί σχηματίζεται με την πλήρη μορφή στη ΝΕ του συστατικού στα αριστερά, σε αντίθεση με τον όρο *Γενωμική*, που προέρχεται απλώς από μεταγραμμιασμό στη ΝΕ του αγγλικού όρου.

¹⁵ Η Βιολογία περιοριζόταν στη μελέτη ενός μόνο γονιδίου ή μίας μόνο πρωτεΐνης. Σήμερα με την εμφάνιση της ωμικής τεχνολογίας επεκτείνεται στην ταυτόχρονη μελέτη του συνόλου: 1) των γονιδίων, 2) των πρωτεϊνών που εκφράζονται, 3) των μεταβολιτών που συμμετέχουν στις βιοχημικές-μοριακές αντιδράσεις, 4) των μονοπατιών μεταγωγής μηνυμάτων, 5) όλων των αλληλεπιδρώντων μορίων και σχηματισμών ενός κυττάρου, ενός οργάνου, ενός ολόκληρου οργανισμού. Ως γονιδιωματική μπορεί να χαρακτηριστεί η ανάλυση της δομής και της λειτουργίας του συνόλου του DNA ενός οργανισμού.

¹⁶ Βλ. το σχόλιο των Joshua Lederberg & Alexa T. McCray 'Ome Sweet 'Ome-- A Genealogical Treasury of Words --J. H. Dirckx, 1977. (*Dx + Rx: A Physician's Guide to Medical Writing*), που προτείνουν το σχηματισμό gene+-ome 'σύνολο'.

¹⁷ Εφόσον δείξαμε προτίμηση προς τον όρο *γονιδιωματική* έναντι του όρου *γενωμική*, θεωρούμε για λόγους μεγαλύτερης διαφάνειας καλύτερο τον όρο *ωματική τεχνολογία* έναντι του όρου *ωμική*

σχηματίστηκε με απόσπαση του τελικού τεμαχίου από τον όρο Genomics (*γονιδιωματική* ή *γενωμική*) και χρησιμοποιείται για ένα ευρύ φάσμα φυσικών επιστημών και μηχανικής,¹⁸ σκοπός των οποίων είναι η ανάλυση της βιολογικής πληροφορίας σε διαφορετικά επίπεδα, όπως το *γονιδίωμα* (genome), το *μεταγράψωμα* (transcriptome),¹⁹ το *πρωτεϊνίωμα*²⁰ ή *πρωτέωμα*²¹ (proteome), το *μεταβόλωμα* (metabolome), το *αλληλεπίδρωμα* (interactome)²² κ.ά. <http://kedek.rc.auth.gr/> και <http://www.gonidiakes.gr/home/> Με βάση τους όρους αυτούς κατασκευάζονται νέοι όροι, για να κατονομαστούν οι νέοι ανάλογοι κλάδοι, π.χ. η *Μεταγραφωμική* (Transcriptomics), ο κλάδος που μελετά το μεταγράψωμα, η *Πρωτεϊνωμική* ή *Πρωτεωμική* (Proteomics), που περιλαμβάνει τη συστηματική μελέτη των πρωτεϊνών με σκοπό την κατανόηση της δομής, της λειτουργίας και της ρύθμισης των βιολογικών συστημάτων, η *Αλληλεπιδρωμική* (Interactomics) κ.ά.

τεχνολογία που έχει προταθεί. Επίσης υιοθετούμε τη γραφή με *-ω-*, εφόσον πρόκειται για παράγωγο του επιθέματος *-ωμα*.

¹⁸ Όλη αυτή η τεχνολογία, που συνοπτικά αναφέρεται ως Ωμική θα παίξει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση βιολογικών διαδικασιών, ενώ με τη χρήση της τεχνολογίας αυτής βρισκόμαστε πιο κοντά στην επίτευξη νέων στόχων, όπως αυτοί της εξατομικευμένης θεραπείας και φαρμακογονιδιωματικής (ή φαρμακογενωμικής), της θεραπείας δηλαδή που θα στηρίζεται στη γνώση του γονιδιώματος του ασθενή, το σχεδιασμό φαρμάκων ή κατάλληλων δοσολογιών ειδικά για κάθε ασθενή, αποφεύγοντας με τον τρόπο αυτό τις εμπειρικές προσεγγίσεις που εφαρμόζονται σήμερα. Επιπρόσθετα, θα καταστεί δυνατή η πρόωμη διάγνωση ασθενειών με χρήση κατάλληλων διαγνωστικών εργαλείων, πριν καν την εκδήλωση της ασθένειας και με προφανή ευεργετήματα λόγω της έγκαιρης θεραπείας και αντιμετώπισης της ασθένειας. <http://kedek.rc.auth.gr/>

¹⁹ Το σύνολο των μορίων RNA (mRNA, tRNA, rRNA, κ.ά.), που προκύπτουν κατά την έκφραση των γονιδίων ενός οργανισμού, σε δεδομένη χρονική στιγμή και συνθήκες, με χρήση κυρίως μικροσυστοιχιών DNA. Τα περισσότερα κύτταρα ενός οργανισμού περιέχουν το ίδιο γονιδίωμα, ανεξαρτήτως κυτταρικού τύπου, αναπτυξιακού σταδίου ή περιβαλλοντικών συνθηκών. Αντίθετα, το μεταγράψωμα είναι δυναμικό και διαφοροποιείται σημαντικά λόγω του διαφορετικού προτύπου έκφρασης των γονιδίων αυτών κάτω από διαφορετικές συνθήκες, διαφορετικά μικροπεριβάλλοντα.

²⁰ Proteome: 1. The set of proteins expressed by the genetic material of an organism under a given set of environmental conditions. 2. The complete set of proteins that can be expressed by the genetic material of an organism. Παράγεται από το σχήμα: prote(in)+(gen)ome [16].

²¹ Για λόγους διαφάνειας προτιμώ τον τύπο *πρωτεϊνίωμα*.

²² Το φάσμα των μοριακών αλληλεπιδράσεων ενός κυττάρου, το οποίο συνήθως απεικονίζεται ως ένα πολύπλοκο γράφημα. Μοριακές αλληλεπιδράσεις μπορούν να συμβούν τόσο μεταξύ διαφορετικών μορίων υψηλής βιολογικής αξίας διαφόρων βιοχημικών οικογενειών, όπως πρωτεϊνών, νουκλεϊνικών οξέων, λιπιδίων, υδρογονανθράκων, κ.ά. όσο και μεταξύ μορίων μιας δεδομένης οικογένειας. Πρόκειται για όλο και περισσότερα δίκτυα που ανακαλύπτονται και οδηγούν σε σημαντικά συμπεράσματα για τη δομή, τη λειτουργία, τη διάδραση και τέλος στην υγεία του κυττάρου και του οργανισμού.

3 Προτάσεις για τη γραμματική περιγραφή της νέας ελληνικής

Από τις τέσσερις περιπτώσεις που αναφέραμε πόσες είναι καταγραμμένες στις γραμματικές και στα λεξικά της ΝΕ; Μόνο οι δύο πρώτες. Μάλιστα στη δεύτερη επαναδιατυπώσαμε τον ΚΚΛ, αφού, όπως είδαμε, ως βάση μπορεί να τεθεί όχι μόνο ουσιαστικό αλλά και επίθετο. Η τρίτη, ενώ έχει διαρκή παρουσία από την αρχαιότητα, δεν έχει καταγραφεί, όπως και η τέταρτη, δικαιολογημένα όμως, γιατί συνδέεται με το φαινόμενο της νεολογίας, αφού η γονιδιωματική είναι νέος επιστημονικός κλάδος, ένας νεολογιογόνος τομέας, που όχι μόνο περιέχει πολλούς νεολογικούς όρους ή νεωνύμια [19], αλλά και ένα νέο επίθημα, το *-ωμα*.

3.1 έννοια της περιληπτικότητας. Τελικά η ΝΕ διαθέτει ένα ή τρία επιθήματα *-ωμα*; Ασφαλώς κατά τη δομιστική θεωρία αλλά και από την άποψη της υπολογιστικής γλωσσολογικής ανάλυσης με στόχο την (ημι)αυτόματη ανάλυση πρόκειται για ομώνυμα επιθήματα, αφού ταυτίζονται μόνο στο σημαίνον (προφορικό και γραπτό) αλλά όχι στη σημασία. Πρόκειται για επιστημονικά επιθήματα, δηλ. για επιθήματα που εμφανίζονται σε ορολογίες επιστημών, το πρώτο στην ορολογία της ιατρικής με τη σημασία 'παθολογική κατάσταση, όγκος', το δεύτερο στην ορολογία της βοτανικής λ.χ. *φύλλωμα* με τη σημασία 'το σύνολο των φύλλων ενός δέντρου, ενός φυτού', και της ζωολογίας π.χ. *πτέρωμα/φτέρωμα* 'το σύνολο των φτερών και των πούπουλων των πτηνών' [6] και το τρίτο στην ορολογία της γονιδιωματικής με τη σημασία 'το σύνολο των γονιδίων'. Παρ' όλα αυτά στο γνωσιακό επίπεδο²³ θα υπήρχε κάτι κοινό ανάμεσα στα τρία ομώνυμα επιθήματα σύμφωνα με την προηγούμενη ανάλυση, πράγμα που θα μπορούσε να υπαινίσσει το κοινό σημαίνον; Κατά την άποψή μας το κοινό στοιχείο είναι η εικόνα όπου πολλές μικρές οντότητες συνιστούν μία ενότητα, ένα σύνολο, δηλ. πρόκειται για την εικόνα του ενιαίου ΑΑ της βάσης παρά την πολλαπλότητα. Συνεπώς θεωρούμε κεντρική την έννοια της περιληπτικότητας. Σύμφωνα με την Aliquot-Suengas [22] και την Ευθυμίου για εφαρμογή στη ΝΕ [23] διακρίνουμε δύο κατηγορίες περιληπτικών κατασκευασμένων ουσιαστικών: α) όσα έχουν αποκλειστικά περιληπτική σημασία και αναφορά (πρωτογενής), στην οποία συμβάλλει καθοριστικά το επίθημα, π.χ. *σκυλο-λόι*, *γυναικο-μάνι*, *κλεφτ-ουριά*, *παπαδ-αριό*, β) όσα έχουν μόνο περιληπτική αναφορά (αλλά όχι περιληπτική σημασία) (δευτερογενής), πβ. *ανθρωπότητα* (έναντι *τρυφερότητα*), *κυβέρνηση* (έναντι *διεύρυνση*), *εργατιά* (έναντι *σιγκουνιά*). Στην περίπτωση αυτή δεν ευθύνονται άμεσα τα επιθήματα για την περιληπτική αναφορά, η οποία συνδέεται με την ιδιότητα των ουσιαστικών αυτών να ανήκουν στις σημασιακές κατηγορίες ενέργεια, ιδιότητα, κατάσταση, όπως διαπιστώθηκε από την Ευθυμίου [23]. Ακόμη η εμφανώς μειωτική σημασία των πρωτογενώς περιληπτικών κατασκευασμένων ουσιαστικών οφείλεται στην απώλεια της οντολογικής ατομικότητας των [+ανθρώπινων] μελών που

²³ Με την έννοια ότι η ανθρώπινη αντίληψη του κόσμου θεωρείται βάση για τη δομή της ανθρώπινης γλώσσας, βλ. Βελούδης [20], σ. 393 και Sweetser [21].

απαρτίζουν τα σύνολα αυτά [23].²⁴ Αντίθετα τα δευτερογενώς περιληπτικά δεν είναι εγγενώς μειωτικά. Θεωρούμε ότι το επιστημονικό επίθημα *-ωμα* κατασκευάζει πρωτογενώς περιληπτικά ουσιαστικά, πράγμα που είναι εμφανές στην επιστήμη της βοτανολογίας και ζωολογίας αλλά και της γονιδιωματικής. Στην ιατρική αυτό είναι περισσότερο εμφανές σε επίπεδο αναφοράς παρά σημασίας. Επίσης αποδίδουμε την απουσία μειωτικής σημασίας στα κατασκευασμένα ουσιαστικά σε δύο λόγους: α) αναφέρονται σε [-ανθρώπινα] και β) η υποκειμενικότητα, και συνεπώς και η μειωτική σημασία που συνδέεται με αυτή, δε βρίσκουν πρόσφορο έδαφος στον επιστημονικό λόγο. Το επίθημα *-ωμα*, επειδή είναι επιστημονικό, δεν είναι δυνατό να εμπεριέχει στη σημασία του το χαρακτηριστικό [+αξιολογικό απαξίας].²⁵ Η ιστορική διαδρομή του *-ωμα* είναι ενδιαφέρουσα: η περιληπτικότητα γεννιέται δευτερογενώς, αφού τα κατασκευασμένα ουσιαστικά με το *-μα* ενδεχομένως αναπτύσσουν περιληπτική αναφορά, π.χ. στη λ. *ρίζωμα* 'ενέργεια, αποτέλεσμα' και στη συνέχεια 'σύνολο ριζών', ενώ η επελθούσα επανάλυση και η δημιουργία του επιθήματος *-ωμα* συνδέουν τα κατασκευασμένα ουσιαστικά με πρωτογενή περιληπτικότητα, π.χ. *φύλλωμα* 'σύνολο φύλλων', *γονιδίωμα* 'σύνολο γονιδίων'. Αν μάλιστα συγκρίνουμε την πορεία του *-μα* με την πορεία του επιθήματος *-μός*, που κατασκευάζει και αυτό μεταρηματικά ουσιαστικά [25], π.χ. *αφανίζ(ω) → αφανισ-μός*, παρατηρούμε ότι πάλι με επανάλυση δημιουργήθηκε το επίθημα *-ισμός*, το οποίο κατασκευάζει ουσιαστικά με δευτερογενή περιληπτική αναφορά, π.χ. *ελληνισμός*,²⁶ *ρουχ-ισμός*. Δηλ. επισημαίνουμε ότι το πέρασμα από την έννοια της ενέργειας ή του αποτελέσματος στην περιληπτική αναφορά ή/και σημασία ισχύει γενικότερα στην ελληνική αλλά και διαγλωσσικά.

3.2 Οι Κανόνες Κατασκευής Λεξημάτων

Το τέρμα *-ωμα* με πόσους ΚΚΛ συνδέεται; Με τρεις: 1) [[X]_F (-μα)_{επιθημα}]ο. Τα δύο επιθήματα *-ωμα* της Βοτανολογίας και Ζωολογίας από τη μια και της Γονιδιωματικής από την άλλη συνδέονται με τον παρακάτω ΚΚΛ: 2) [[X]_ο (-ωμα)_{επιθημα}]ο. Σύμφωνα με το θεωρητικό μας πλαίσιο [26, 27] ο ΚΚΛ περιλαμβάνει μεταξύ άλλων ένα μορφολογικό παράδειγμα με όλα τα μορφολογικά μέσα που χρησιμοποιεί, εν προκειμένω τα επιθήματα. Συνεπώς τα δύο ομώνυμα επιθήματα *-ωμα* (στη βοτανική και ζωολογία και στη γονιδιωματική) ανήκουν στον ίδιο ΚΚΛ, που κατασκευάζει ουσιαστικά από βάση ουσιαστικό. Τέλος το επίθημα *-ωμα* της ιατρικής συνδέεται με τον εξής ΚΚΛ που κατασκευάζει ουσιαστικά από βάση ουσιαστικό ή επίθετο: 3) [[X]_{ο/ε} (-ωμα)_{επιθημα}]ο. Βέβαια οι δύο τελευταίοι ΚΚΛ θα μπορούσαν να

²⁴ Παρόμοια παρατήρηση για τα κατασκευασμένα πρωτογενώς περιληπτικά ουσιαστικά της γαλλικής με το επίθημα *-aille* από την Aliquot-Suengas [22].

²⁵ Κατά την Kerbrat-Orecchioni [24] το διακριτικό χαρακτηριστικό [+αξιολογικό απαξίας] αποτελεί υπώνυμο του υπερωνύμου [+υποκειμενικό].

²⁶ Δάνειο της ΝΕ από την αγγλική ή γαλλική, όπου η λ. κατασκευάστηκε το 19^ο αι. με τη σημασία 'σύνολο των Ελλήνων'.

ενοποιηθούν σε έναν ΚΚΛ με τη μορφή [[Χ]Ο/Ε (-ωμα)_{επιθήμα}]Ο.

Με βάση όσα προηγήθηκαν θεωρούμε αναγκαίο να επισημάνουμε την άμεση ανάγκη να συνταχθεί η γραμματική της ΝΕ, ιδίως η γραμματική των επιστημονικών υπογλωσσών της ΝΕ, που θα φέρει στο φως τους ΚΚΛ σύμφωνα με τους οποίους κατασκευάζονται, περιγράφονται και αναλύονται οι όροι. Μια τέτοια γραμματική θα προσφέρει πολλές υπηρεσίες και στην περιγραφή και ανάλυση των ευρωπαϊκών γλωσσών, γιατί τα μορφολογικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά των επιστημονικών επιθημάτων είναι κατά πάσα πιθανότητα κοινά σε μεγάλο βαθμό στις ευρωπαϊκές γλώσσες. Τα επιστημονικά επιθήματα είναι τα γλωσσικά εργαλεία με τα οποία οι επιστήμονες προσπαθούν να περιγράψουν και να ταξινομήσουν με ακρίβεια και συνέπεια τον κόσμο που τους περιβάλλει. Ειδικότερα, ενώ τα επιθήματα της γενικής γλώσσας φέρουν σημασιολογική οδηγία ξεχωριστή σε κάθε γλώσσα, τα επιστημονικά επιθήματα λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους²⁷ φέρουν σημασία κοινή σε μεγάλο βαθμό στις ευρωπαϊκές γλώσσες, αφού σε αυτά οφείλεται η ομοιογένεια της υπερωνυμικής σημασίας²⁸ και συνεπώς η ταξινόμηση σε αναφορικές τάξεις των ΑΑ των όρων που σχηματίζουν [28], πβ. *-ωμα* 'παθολογική κατάσταση, όγκος στην ιατρική' στη ΝΕ και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και ιδίως το είδος της σημασίας που φέρουν τους επιτρέπει να υπόκεινται πιο εύκολα σε δανεισμό σε σχέση με τα επιθήματα της γενικής γλώσσας [11] μέσα σε ένα πλαίσιο δημιουργίας νέων όρων που ελέγχεται αυστηρά από τους επιστήμονες του κλάδου με βάση τα πρότυπα δημιουργίας όρων, που είναι ειδικά για κάθε επιστήμη.

4 Βιβλιογραφία

- [1] Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, *Αντίστροφο λεξικό της νέας ελληνικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Α.Π.Θ., 2002.
- [2] Χ. Συμεωνίδη, Γ. Ξενής, Α. Φλιάτουρας, *Λεξικό αρχαίας ελληνικής γλώσσας – Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, 2007.
- [3] Μ. Τριανταφυλλίδης, *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)* (1941), Αθήνα, ΟΕΣΒ, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Α.Π.Θ., 1978.
- [4] Α. Τσοπανάκης, *Νεοελληνική γραμματική*, Θεσσαλονίκη, Κυριακίδης, 1994.
- [5] Χρ. Κλαίρης & Γ. Μπαμπινιώτης *Γραμματική της νέας ελληνικής – Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2005. *Γραμματική της νέας ελληνικής – Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή, Ι. Το όνομα-Αναφορά στον κόσμο της πραγματικότητας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1996.

²⁷ Π.χ. ενώ στα επιθήματα του γενικού λεξιλογίου η βάση αποτελεί το βασικό τεμάχιο, στα επιστημονικά επιθήματα το επίθημα συνιστά το βασικό τεμάχιο, όπως το τεμάχιο που αναλαμβάνει το ρόλο της κεφαλής στα σύνθετα.

²⁸ Τα επιστημονικά επιθήματα διαθέτουν σημασία που είναι υπερώνυμη της σημασίας των όρων που κατασκευάζουν [28] σ. 73.

- [6] *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 1998, (ΛΚΜ).
- [7] Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998, 2002², (ΛΝΕ).
- [8] Γ. Μπαμπινιώτη, *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας – Ιστορία των λέξεων*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 2009.
- [9] Αναστασιάδη Α. & Α. Φλιάτουρας «Το επίθημα *-ωμα* στην ιατρική ορολογία», *Ελληνική γλώσσα και ορολογία – Πρακτικά του Δ΄ συνεδρίου ΕΛΕΤΟ*, Αθήνα, 2003, σ. 74-84.
- [10] Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, *Νεολογικός δανεισμός της νεοελληνικής – Άμεσα δάνεια από τη γαλλική και αγγλοαμερικανική – Μορφολογική ανάλυση*, Θεσσαλονίκη, 1994.
- [11] Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, «Διαδικασίες κατά τη δημιουργία των όρων», *Ελληνική γλώσσα και ορολογία – Πρακτικά του 1^{ου} συνεδρίου ΕΛΕΤΟ*, Αθήνα, 1977, σ. 77-87.
- [12] H.G.Liddell & R. Scott, *Greek-English Lexicon With a Revised Supplement*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
- [13] *Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged*, Merriam – Webster Inc., USA, 1993.
- [14] P. Robert, *Le Petit Robert, Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Société du Nouveau Littré, Paris, 1969.
- [15] A. Berrendonner & V. Clavier, «Examen d'une série morphologique dite 'improductive' en français : Les noms dénominaux en *-age*», *Sillexicales 1*, Université de Lille, 1997, 35-44.
- [16] The American Heritage – Dictionary of the English Language, 2000 by Houghton Mifflin Company. Updated in 2009.
- [17] *The Compact Edition of the Oxford English Dictionary*, vol. III, Oxford, Clarendon Press, 1987. OED Online. June 2013. Oxford University Press.
<<http://www.oed.com/view/Entry/77619?p=emailA046GTMoskypE&d=77619>>.
- [18] Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, *Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική*, Επιστημονική επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ., Παράρτημα αρ. 65, Θεσσαλονίκη, 1986.
- [19] R. Kocourek, *La langue française de la technique et de la science*, O. Brandstetter Verlag GMBH & CO.KG, Wiesbaden, 1982.
- [20] Γ. Βελουδής, *Από τη σημασιολογία της ελληνικής γλώσσας – Όψεις της 'επιστημικής τροπικότητας'*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Α.Π.Θ., 2010.
- [21] E. Sweetser, *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*, 1990.
- [22] S. Aliquot-Suengas, *Référence collective / sens collectif: La notion de collectif à travers les noms suffixés du lexique français*, δ.δ., Université Lille III, 1996.
- [23] Α. Ευθυμίου, Περιληπτική σημασία/αναφορά στα επιθηματοποιημένα ουσιαστικά της Νέας Ελληνικής, *Ελληνική γλωσσολογία–Πρακτικά του Γ΄ διεθνούς γλωσσολογικού συνεδρίου για την ελληνική γλώσσα*, Αθήνα, 1999, σ. 333-340.

- [24] C. Kerbrat-Orecchioni, *L'énonciation – De la subjectivité dans le langage*, Paris, Masson & Armand Colin, 1980, 1997.
- [25] Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Σ. Γαλανή, «Το επίθημα *-ισμός* στη νεοελληνική», *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 15, Θεσσαλονίκη, 1995, σ. 519-529.
- [26] D. Corbin, *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*, 2 τ., Tübingen, Max Niemeyer Verlag 1989, 2^η έκδ. Villeneuve d'Ascq, Presses Universitaires de Lille, 1991.
- [27] D. Corbin, "Introduction. La formation des mots : structures et interprétations", *Lexique* 10, Villeneuve d'Ascq, Presses Universitaires de Lille, 1991, pp. 7-30.
- [28] J. Paul, *Le vocabulaire de la chimie : spécificité de la suffixation nominale*, αδημοσίευτη κύρια μεταπτυχιακή εργασία (DEA), Université Lille III, 1992.

Αννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη

Ομότιμη καθηγήτρια Τμήματος Φιλολογίας Α.Π.Θ.

54 124, Θεσσαλονίκη

Ηλ-ταχ: ansym@lit.auth.gr